

METAMODERN IN THE ART SPACE PRESENTATION OF A NEW CULTURAL PARADIGM

Shabanova Yuliia – Doctor of Science of Philosophy, Professor,
Head of the Department of Philosophy and Pedagogy,
Dnipro University of Technology

The worldview dimension of the trends of the Metamodern cultural paradigm is given and its main characteristics are defined. One of the defining modes of consciousness formation in the era of Metamodern is art, which overcomes postmodern narrative through the desire for meta-meanings and the reconstruction of integrity. Academic music, which is examined in the study as a higher level of aesthetic abstraction, reflects the worldview dimensions of Metamodern. The work of Simeon ten Holt, Arvo Pärt, John Cage, Miroslav Skoryk and Valentin Sylvestrov was chosen as the analytical space of Metamodern musical art.

Key words: Metamodern, worldview, art, academic music, integrity, oscillation, sensuality, simplicity, new spirituality.

Надійшла до редакції 2.05.2022 р.

UDC78.03:780

METAMODERN IN THE ART SPACE PRESENTATION OF A NEW CULTURAL PARADIGM

Shabanova Yuliia – Doctor of Science of Philosophy, Professor,
Head of the Department of Philosophy and Pedagogy,
Dnipro University of Technology

The purpose of the article is to define the worldview features of the Metamodern and the specifics of their manifestations in the artistic space on the examples of contemporary academic music by foreign and domestic composers, as a preview of the «new cultural paradigm».

The research methodology is the objective analytical optics of metamodern culture and its artistic and musical space in accordance with the oscillatory and holonomic tendencies of the «new cultural paradigm».

Result: The main characteristics of the Metamodern worldview were determined: oscillation between Modern and Postmodern values; metaphysicality and metahistoricity, onto-holistic syncretism; transcendental-immanent equivocation, introverted transcendence of the topical dimension of human existence. Characteristic features of Metamodern art are determined: interactivity, performativity, neo-romantic sensuality, striving for meta-meanings, reconstruction of wholeness. Academic music within the anticipation of a new cultural paradigm acquires the following characteristics: tonal-atonal, rhythmic-ostina, melodic-dodecaphonic oscillations, the inclusion of silence as a component of the musical universe, the atopic nature of the subject of creativity, the formation of an author's style by «appropriating» the musical experience of previous eras.

Novelty: The oscillatory nature of the metamodern worldview contributes to the formation of a fundamentally new worldview position in the form of holonomy. Art is recognized as the dominant modus operandi of metamodern culture, and music, as the highest type of aesthetic abstraction, strives for the formation of a «new spirituality» as meta-meanings of the atopic reconstruction of the essence of human existence.

Practical significance: the material can be used in the formation of professional competences of culturalists, art historians and musicologists in accordance with modern paradigmatic guidelines.

Key words: Metamodern, worldview, art, academic music, integrity, oscillation, sensuality, simplicity, new spirituality.

Надійшла до редакції 10.11.2022 р.

УДК 7.048.7.012

**БОГДАН І ВАРВАРА ХАНЕНКИ ЯК ТВОРЦІ Й МЕЦЕНАТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРИ (до 170-річчя від дня народження В.Н.Ханенко)**

Горенко Лариса Іванівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри сценічного мистецтва і культури, Київський національний університет технологій і дизайну, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-0613-6836>

DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi43.587>

gorenkolarisa@gmail.com

Савчук Андрій Євгенович – Заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри хорового диригування та виконавства, доцент,

Національна музична академія України імені П.І. Чайковського, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0434-4639>

savchuk-a@ukr.net

Висвітлено актуальні проблеми дослідження національної еліти України кінця XVIII – середини XIX ст. у системі культурологічних досліджень. Окреслено роль і місце нащадків провідної верстви української козацько-гетьманської держави в історико-культурних процесах доби постгетьманщини, які були носіями національної ідеї, а самі процеси характеризуються відродженням української національної культури.

Об'єктивно висвітлена культурно-громадська діяльність Богдана і Варвари Ханенків як творців і

меценатів української національної культури. Особливий інтерес до постаті В. Ханенко актуалізують її ювілеї – 170-річчя від дня народження (2022 р.) та 100 роковини від дня її смерті (2022 р.). Культурфілософський аналіз та висновки засвідчили потребу обґрунтування, визначення та становлення окремого напрямку в сучасній гуманітарній науці – культурознавчої елітології.

Ключові слова: національна еліта, націєтворення, культуротворення, нащадки гетьмансько-старшинської верстви, культурна ідентифікація, культурно-громадська діяльність, меценатство і благодійництво, культурознавча елітологія.

Постановка проблеми та актуальність теми. Пріоритет дослідження щодо ролі національної еліти України, творців і меценатів української культури кінця XVIII – середини XIX ст. в історико-культурних процесах зумовлено наступними положеннями. Перше з них викликане прагненням заповнити прогалину в історії української національної культури доби постгетьманщини; а також дослідженням виникнення, функціонування та сходження з історичної арени тих чи інших елітарних груп, окремих особистостей. Особливо цінним є реконструкція щодо формування феномену національної елітарної свідомості, яке супроводжувало конституювання шляхетської верстви-стану щодо стереотипів сприйняття норм поняття честі, світобачення, культурної ідентичності та самоідентичності, збереження національної спадщини українського народу.

Останнім часом зростає цікавість українських учених і митців до постатей Богдана і Варвари Ханенків як творців і меценатів української національної культури. Зазначимо, що інтерес до постаті В. Ханенко актуалізують її ювілеї – 170-річчя від дня народження (2022 р.) та 100 роковин від дня її смерті (2022 р.). *Метою статті* є реконструкція типології суспільних та культурно-громадських зв'язків в умовах тогочасної України, а також об'єктивне висвітлення історичного місіонерства Богдана і Варвари Ханенків у збереженні культурної спадщини українського народу. Саме ці аспекти належать до важливих й актуальних проблем історичної та культурологічної науки, де провідною категорією є історико-культурна пам'ять та національна ідентичність [6; 5-9, 23; 41, 24; 41]. При цьому пріоритетним є міждисциплінарний інтегративний підхід до проблеми, що висвітлює національну інтелектуальну еліту доби постгетьманщини як системну цілісність, об'єднану наступним: матеріальною і духовною основою свого буття; політичним пріоритетом над іншими станами, що забезпечувалася відповідним юридично-правовим статусом; спільними елементами соціокультурної психології, яка спиралася на усвідомлення своєї історичної місії та охорони національної культурної спадщини. *Методологія* статті базується на історико-хронологічному, біографічному, генеалогічному, логіко-узагальнюючому, культурологічному та джерелознавчому методах. *Наукова новизна* обумовлена об'єктивним аналізом джерел та літератури, а також виявленням нових прогалин у дослідженні та спрямування на їх подальший розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вже за часів культурно-громадської діяльності Богдан і Варвара Ханенки були об'єктом посиленої уваги тогочасного суспільства, що відображено у літературних, історичних та архівних джерелах, пресі. Ці артефакти є джерелом для поглибленого дослідження. Але особливої уваги заслуговують праці присвячені генеалогічним дослідженням родовету Ханенків (Біляшівський М., Горенко Л., Донік О., Жуковський А., Кубійович В., Милорадович Г., Степаненко М., Томазов В., Чуєва К. та ін.), зібранням старовини Богдана і Варвари Ханенків Ханенків та їх нащадків (Білокінь С., Друг О., Корнієнко Н., Малаков Д., Ніколаєва Т. та ін.), висвітленні меценатської та благодійницької діяльності Ханенків (Дмитрієнко М., Дерев'янко І., Добріян Д., Донік О., Ковалинський В., Курінна Т., Хижняк З., Ясь О. та ін.), підприємницькій діяльності родин Ханенків і Терещенків (Дерев'янко М., Лазанська Т., Повниціна А., Пришутів Е., Раковський Л., Ткаченко А. та ін.), а також тематичні публікації розміщено у часописах «Київська старовина» (1899, 1901 рр.) та «Пам'ятки України» (2009 р.). До 150-річчя від дня народження Б. Ханенка у Києві відбулася міжнародна науково-практична конференція (1999 р.), а її матеріали узагальнюють певний етап дослідження життєдіяльності видатного українського мецената і колекціонера [1; 49-50]. Цінними є наукові дослідження і статті генерального директора Національного музею мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків у 2018–2021 рр. К. Чуєвої [21; 95-97].

У 2010 р. уперше здійснено мистецький проєкт і видано ілюстровану колективну монографію «Українки в історії: нові сторінки» (В. Борисенко, А. Атаманенко, Л. Тарнашинська та ін.), де окрема наукова розвідка присвячена історії Музею Богдана і Варвари Ханенків [7; 21-31]. Отже, як підкреслює Н. Яковенко, «історія української еліти» належить до «неторканих архіпелагів», що відображено у вітчизняній історіографії XIX–XX ст. У своїх працях Н. Яковенко ставить нагальне питання: «Започаткувати нову ділянку пізнання – історію еліти українського народу» [22; 21, 25, 27]. У цьому контексті *основним завданням* цієї статті є висвітлення національної еліти України як історико-культурного феномену, де особливо виділені риси української ментальності та національної самобутності, творення і збереження

національної культурної спадщини українського народу. Відповідно аналіз проблеми дає змогу зробити висновок про обґрунтування, визначення та становлення окремого напрямку в сучасній гуманітарній науці – культурознавчої елітології, про що неодноразово підкреслює у своїх дослідженнях Л. Горенко [6; 3-4].

Основні завдання статті доповнює ще один підхід, про який підкреслює проф. Л. Горенко у своїх працях: створення відповідного понятійно-категоріального інструментарію, де поняття «національна еліта» буде висвітлено як феномен історико-культурного процесу на засадах українознавчої та культурознавчої методології, як наприклад: «культуротворення провідної верстви», «культурна ідентифікація еліти», «культурна самосвідомість еліти», «культуровідповідність», «культурні цінності еліти» тощо [6; 4-9]. Отже, вищезазначені обставини акцентують актуальність обраної теми статті.

Виклад основного матеріалу. Славнозвісна родина Ханенків, що посідає особливо поважне місце в історії української національної культури, засвідчила культуротворчу роль України та українства як світового феномену. Ханенко Варвара Николівна (уродж. Терещенко; 1852–1922 рр.) відома як культурно-громадський діяч, благодійниця, представниця знаного українського козацького роду Терещенків, яка здійснила великий вплив на розбудову системи національних культурно-просвітницьких закладів та музейної справи в Україні. Народилася вона в родині відомого мецената та колекціонера Миколи (Ніколи) Артемійовича Терещенка (1819–1903 рр.) та його дружини Пелагеї Георгіївни (р. н. невід. – пом. 1897 р.; доньки глухівського купця-цукропромисловця Георгія Євстратійовича Беловського), де була старшою з шести дітей. Хрещеними батьками Варвари були глухівський купець Георгій Євстратійович Беловський та дружина купця Єфросинія Григорівна Терещенко. Варвара народилася 9 серпня 1852 р. у колишній гетьманській столиці України – м. Глухові. Крім найстаршої Варвари в родині Терещенків були Іван, Олександр, Марія, Ольга, Єфросинія. Батько Варвари, М.А.Терещенко, передусім набув слави як «цукровий король», а також став одним із найвидатніших меценатів в Україні, адже на добродійництво він витратив майже 5 млн. крб., зокрема, на фундамент пам'ятника гетьману Б. Хмельницькому, оздоблення Володимирського собору, корпусів Політехнічного інституту, Печерської гімназії (нині Національної транспортної академії), спорудження численних лікувально-оздоровчих закладів та найбільшої Трьох-Анастасіївської церкви у м. Глухові (1897 р.), кошти на будівництво якої були надані свого часу гетьманшою Скоропадською Анастасією Марківною і храм будувався за зразком Іллінської церкви у Субботові [10; 344, 11; 479-481]. У лютому 1875 р. велика родина переїхала до Києва, де М. Терещенко придбав у київського міського голови Павла Павловича Демидова (князь Сан-Донато; 1839–1885 рр.) його садибу на Бібіковському бульварі (тепер бульвар Т. Шевченка, 12; Національний музей Т. Шевченка), яку М.Терещенко перетворив у палац у стилі Ренесанса (архітектори П. Федоров та Р. Тустановський; художник В. Котарбінський) [16; 25-29, 15; 357-359, 18; 53-54]. Тут він розташував свою художню колекцію, започатковану ще в м. Глухові.

Разом із ним пристрасними шанувальниками і меценатами мистецтва стали його брат Федір Терещенко (1832–1894 рр.), сини Іван та Олександр, доньки Варвара і Ольга. Першу виставку влаштував М.Терещенко у березні 1877 р. у залі Дворянського зібрання, а її метою була фінансова підтримка першого навчального художнього закладу (засн. 1875 р.) – Київської рисувальної школи М. Мурашка (1844–1909 рр.). У цьому заході також брали участь відомі в Україні колекціонери живопису і старожитностей В. Тарновський, О. Гудим-Левкович, М. Юзефович.

Створенню Київської школи М. Мурашка сприяв і син мецената Іван Терещенко (1854–1903 рр.). У ній свого часу навчалися й викладали видатні українські художники – І. Їжакевич, М. Пимоненко, М. Жук, В. Кандинський, Ф. Красицький, О. Курінний, О. Моравов, О. Мурашко, Г. Світлицький, В. Серов, В. Фабриціус, славнозвісний український художник-авангардист, засновник супрематизму, автор «Чорного квадрату» К. Малевич (1879–1927 рр.), а також брала уроки малювання Леся Українка [1; 48–50, 4; 164-165, 5; 176-177]. На кошти, які він заповів, згодом постала Академія мистецтв України (нині вул. Воровського, 20, тепер Національна академія мистецтв України), а значна частина збереженої ним сімейної колекції стала основою Київського музею російського мистецтва (від березня 2017 р. – Національний музей «Київська картинна галерея», вул. Терещенківська, 9).

Чоловік В. Терещенко – Богдан Іванович Ханенко (1849–1917 рр.) походив із старовинного українського шляхетного роду [12; 3546–3547, 19; 52]. Жалувана грамота короля Яна-Казимира Степанові саме Ханенку датована 1661 р. Його син, Михайло Ханенко, уманський полковник, у 1670–1674 рр. був гетьманом Правобережної України. Племінник гетьмана й онук Данило Лаврентійович Ханенко (н. р. невід. – 1695 р.) – лубенський наказний полковник, а двоюрідний правнук гетьмана і син полковника Данила – Микола Данилович Ханенко (1693–1760 рр.) – генеральний хорунжий (1741–1760 рр.), учасник елекції (обрання) 22 лютого 1750 р. гетьманом Лівобережної України К. Розумовського у Глухові. Як відомо, Микола Ханенко належав до високоосвічених представників свого часу, мав велику бібліотеку з іноземними виданнями, автор славнозвісного «Щоденника» [8; 58-64, 23; 41]. Народився Богдан Іванович

Ханенко 23 січня 1849 р. у родовому маєтку с. Лотоки Суразького повіту на Чернігівщині. Закінчивши Московську I гімназію та юридичний факультет Московського університету, він працював у Петербурзі, де займався адвокатською діяльністю. Тоді ж узяв шлюб із Варварою Терещенко (1874 р.). Подружжя захопилося колекціонуванням творів мистецтва, а перебування чоловіка Варвари на службі у Варшавському окружному суді (1876–1881 рр.) сприяло знайомству з європейськими колекціонерами, мистецтвознавцями та, водночас, поповненню власної колекції. З 1881 р. Б. Ханенко вийшов у відставку і подружжя оселилося у Києві. Тут Б. Ханенко займається облаштуванням зразкових господарств у своїх маєтках, бере активну участь у добродійних заходах свого тестя М. Терещенка, культурно-громадському житті міста й поступово здобуває авторитет у фінансових і промислових колах. Його обирають головою Київського комітету торгівлі і промисловості, з 1892 р. – головою правління Південно-Російського Товариства сприяння землеробству («Землеробський синдикат»), з 1896 р. – директором і головою правління «Товариства цукробурякових та рафінадних заводів братів Терещенків», членом правління Загальноросійського товариства цукрозаводчиків (засн. 1897 р.), членом Київського біржового комітету, кількох київських банків, виборним членом Державної ради Російської імперії від промисловців [12; 3546-3547, 2; 26-28, 20; 57]. Крім того, він очолив правління справами Товариства цукробурякових та рафінадних заводів братів Терещенків (зі штаб-квартирою в Києві, засн. 1870 р.) і традиційно опікувався благодійницькими закладами свого тестя М. Терещенка. Щороку діяльність товариства мала майже 750 тис. крб. прибутків, а в 1911 р. на їхніх рахунках у закордонних банках зберігалось понад 13 млн. крб. У 1919 р. із приходом в Україну радянської влади всі володіння Ханенків-Терещенків були націоналізовані, а їхнє товариство припинило існування. Також Б. Ханенко був членом Археологічної комісії, Київського товариства старожитностей і мистецтв, Історичного товариства Нестора Літописця, почесним членом Імператорської Академії мистецтв та інших наукових товариств.

Нині, на вулиці Терещенківській (нині №№ 15–17) у Києві розташований невеликий особняк, який своєю витонченою архітектурою нагадує італійський палаццо. На жаль, до нині не виявлено в архівах проекту цього будинку, тому авторство молодого архітектора і художника Роберта-Фрідріха Мельцера (1860, СПб. – 1943, Нью-Йорк), випускника Імператорської академії мистецтв (1887 р.), залишається припущенням. Відомо, що за проектом київського міського архітектора О. Кривошеєва (1859-1916 рр.) здійснено прибудову до особняка Богдана і Варвари Ханенків у 1891 р. (на вул. Терещенківській, 15) та між торцями будинків (на той час по вул. Терещенківській № 13 та № 15) добудовано двоповерхову вставку, де під карнизом закомпановано ліпний дворянський герб Ханенків. На фасаді, між вікнами другого поверху – рельєфне зображення герба давнього українського роду Ханенків збереглося до нині. Особняк дістав чоловічий фасад у стилі італійських ренесансних палаццо (італ. *palazzo*). Нижній поверх оздоблено традиційним рустом, а верхній прикрашено венеціанськими т. зв. вікнами «Сансовіно» (італ. *Serliana*; у формі тричастинної арки), тобто арковим отвором в обрамленні архівольта та імпортів, що спираються на невеликі колони. На першому поверсі праворуч містився робочий кабінет Б. Ханенка, де свого часу В. Ханенко встановила велику кахляну грубу з придбаних старовинних полив'яних кахлів. На другому поверсі вздовж чоловічого фасаду розміщувалися анфіладно (від фр. *enfilade*, *enfiler* – послідовний ряд) зали, архітектурно оздоблені під відповідну збірку мистецьких творів. Однією з численних окрас «готичної» зали є великий італійський камін XV ст. Сусідня червона вітальня знайомила з мистецтвом європейського відродження, а розписи стелі й карнизів виконав польсько-український художник, випускник Петербурзької академії мистецтв Вільгельм Котарбінський (польс. *Wilhelm Kotarbinski*; 1848–1921 рр.), відомий як яскравий представник академізму та символізму в живописі [9; 23-26]. Вітражними вікнами на двір виходила їдальня, всі дубові панелі, меблі, двері й вікна виконано з різьбленого дерева у стилістичній єдності, а в центральному плафоні зображено герб Ханенків, тобто: «Щит: у блакитному полі три вежі (червона фортеця з трьома вежами і трьома брамами), супроводжувані згори шестипроменевою зіркою» [3; 166-167, 7; 21-29]. Нашоломник обрамлювали три страусових пера. Їдальню прикрашали фаянсові (порцелянові) вироби голландської Дельфтської мануфактури XVII–XVIII ст., китайська порцеляна XVIII–XIX ст. та ін. Цей будинок належав останньому з нащадків цієї родини, відомому колекціонеру та меценату Богдану Ханенку та його дружині Варварі Ханенко [10; 144-149, 15; 357-359].

У 1919 р. на основі приватної колекції Ханенків створено музей, за радянського часу знаний як Київський музей західного та східного мистецтва. У 1999 р. музей дістав назву, яку заповідали фундатори – Музей мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків. Завдяки багаторічній збиральницькій діяльності родини Ханенків колекція київського музею є найзначнішою збіркою зарубіжного мистецтва в Україні [7; 22-28, 17; 37-42]. Наявність у колекції унікальних пам'яток мистецтва забезпечила музеєві славу в Україні та за її межами. За часів Богдана і Варвари Ханенків колекція поповнювалася щороку художніми творами, а в бібліотеці зберігалось майже 10 тис. видань. Опис цього зібрання видано двома каталогами (1896, 1899 рр.).

На сьогодні в музеї зберігається понад 20 тис. творів живопису, скульптури, графіки та прикладного мистецтва країн Західної Європи та Сходу від давніх часів до XIX ст. Найбільш повно в експозиції музею представлено мистецтво Італії. Окрасою збірки є твори видатних майстрів Відродження – Джованні Белліні, П'єтро Перуджино, Якопо дель Селлайо. Своєрідна художня візитівка й теперішнього музею, це – «Портрет інфанти Маргарити», пензля Л. Веласкеса де Сільва (бл. 1658 р.), придбаний Б. Ханенком 1912 р. на аукціоні у Берліні.

Доля музейного зібрання Богдана і Варвари Ханенків у 1917–1920-х рр. була надзвичайно складною. Після тривалої хвороби і смерті Б. Ханенка 26 травня 1917 р., 65-річна В. Ханенко гідно продовжує його справу. Вона як спадкоємиця зуміла повернути до Києва петроградську частину колекції, намагалася все впорядкувати й підтримувати в належному стані. В. Ханенко категорично відхилила пропозицію німецького командування вивезти 1918 р. музей до Німеччини, незважаючи на вигідні умови. Після вступу до Києва військ Директорії, 15 грудня 1918 р., вона передала Українській академії наук дарчі документи на будинок, колекцію та бібліотеку. Дарча містила кілька умов, і перша з них – надання музею імені Богдана та Варвари Ханенків; передбачалося й неподільність колекції. Вже 11 лютого 1919 р. із новим приходом до Києва більшовицької влади, взято на облік колекцію («Музей імені Б.І.Ханенка», Терещенківська, 15 знаходиться під охороною комісаріату). Натомість 1 квітня 1919 р. В. Ханенко видано «Удостоверение. Дани сие в том, что предъявитель сего Варвара Николаевна Ханенко, как член комиссии по устройству Музея, собранного ею и завещанного ею народу, и как лицо, взятое на поруки Комиссией по устройству Музея в информационном отношении при составлении инвентаря...» [13; 217-223]. Вже 23 червня 1919 р. виданий декрет УРСР про націоналізацію колекційного зібрання та підпорядкування музею Українській Академії наук (УАН). Було введено посаду політичного керівника, а 1921 р. створено раду для керування роботою музею і В. Ханенко увійшла до її складу. Вперше очолив музей легендарний український археолог, мистецтвознавець та пам'яткознавець, проф. М. Макаренко (1877–1938 рр.), якому вдалося повернути з Московського історичного музею більшість художніх творів, що зберігалося там за часів Б. Ханенка з 1915 р. Після 1917 р. чимало цінних творів було вилучено і передано до інших музеїв. 22 листопада 1924 р. М. Макаренка усунули з посади директора, заарештували, приписали йому участь у «контрреволюционной фашистской организации», а 4 січня 1938 р. М. Макаренка розстріляли під Томськом. Місце поховання вченого досі невідоме.

Під час Другої світової війни і окупації Києва колекція зазнала втрат: знищені чи зникли картини, гравюри, ксилографії, акварелі і малюнки, предмети художніх промислів, скульптури.

Після війни Музей західного і східного мистецтва відновив діяльність. Лише у 1989 р. почалися обстеження, дослідження й реставрація, виконані під керівництвом українського архітектора-реставратора Ірини Малакової (нар. 1936 р.), лауреата Премії ім. Леся Танюка «За збереження історичної пам'яті».

Відома діяльність В. Ханенко як засновника освітніх та культурних закладів в Україні. У маєтку В. Ханенко в с. Райгородці (Райгородка) Черкаського повіту за її підтримки відкрито двокласне училище для селян. На селянському зібранні 9 травня 1896 р. ухвалено рішення про звернення до В. Ханенко взяти на себе роль Почесної Благодійниці цього училища [14; 246-249, 16; 27-32]. До клопотання додано перелік прізвищ 125 селян цього зібрання. Надалі інспектор народних училищ вже 4 серпня 1897 р. доповідав проте, що пані Ханенко виявила свою готовність пожертвувати 2.000 руб. на будівництво приміщення цього училища [13; 218-223]. Вже 14 жовтня 1897 р. відбулося освячення училища, до першого класу зараховано 130 учнів. Але з невідомих причин у 1905 р. Варвара продає свій маєток у Райгородці. Директор училища в листі на ім'я Попечителя Київського навчального округу сповіщав про необхідність звільнити В. Ханенко від обов'язків Почесної «благотительниці», зауваживши з прикрістю, що вона із своїх особистих коштів платила ще 1.000 руб. на додаткові витрати, які наступник їх садиби відмовився давати. Подальша доля цього навчального закладу невідома.

Спогади сучасників є і в документі, що стосується благодійних справ В. Ханенко у маєтку Оленівка, Васильківського повіту Київської губернії. Восени 1905 р. київський генерал-губернатор, відвідавши село зробив висновок про особливе піклування власниці маєтку проблемами селян і допомогу їм у багатьох справах [12; 3546-3547, 13; 219-225]. Відомою на той час була Оленівська школа і мануфактура В. Ханенко. Їй також належало 1.249 десятин землі в с. Оленівці Мотовилівської волості Васильківського повіту (нині с. Оленівка Фастівського р-ну Київської обл.). Уже наприкінці XIX ст. у маєтку Оленівка існувала церковно-приходська школа на 150 осіб, а 1904 р. В. Ханенко організувала там навчальні майстерні з ткацтва, художньої вишивки, виготовлення килимів і гобеленів, а також В. Ханенко дбала про збут продукції народних майстрів, відкривши магазин у Лондоні. Так, селяни мали чималий заробіток, особливо восени і взимку.

У діяльності Оленівської школи активну участь брав видатний український художник, архітектор, графік, творець стильового напрямку Український архітектурний модерн, представник

ліричного «українського імпресіонізму», засновник української професійної університетської архітектурної та художньої освіти В. Кричевський (1872–1952 рр.), який є автором проєкту Державного герба Української Народної Республіки, прийнятого Центральною Радою 22 березня 1918 р. Саме В. Кричевський активно сприяв розвитку килимарства на високому професійному мистецькому рівні в Оленівській школі і мануфактурі В. Ханенко. Він часто бував у школі і надавав різні поради викладачам. Тут існувала цінна практика копіювання килимів, які купувала Варвара у селян. Часто В. Ханенко замовляла ескізи килимів у Василя Григоровича для свого дому.

Архівні документи свідчать, що «во время осмотра этих учреждений устроительница В.Н. Ханенко ознакомила Начальника края с идеей их устройства. Варвара Ханенко руководствовалась создать в деревне такое просветительное учебное заведение, которое бы отвечало на все запросы деревенской жизни. В основу этих учреждений принято первоначально дать общее элементарное образование. По окончании общей школы девушки поступают в школу домоводства, в которой в течении 2-х лет обучаются ткацкому ремеслу. По окончании курса каждая ученица получает бесплатно ткацкий станок со всеми к нему принадлежностями. В настоящее время в школе обучается 13 девушек. Мальчики по окончании курса в народной общеобразовательной школе поступают в столярную мастерскую, в которой обучаются в течении трёх лет, по окончании курса каждый ученик получает полный комплект столярных инструментов, материалы для работы и помощь по сбыту изделий» [3; 166-167, 14; 249-25]. Крім того, «для взрослых устраиваются вечерние классы по общеобразовательным предметам и по сельскому хозяйству. Имеется большая библиотека». Звіт про перебування генерал-губернатора в с. Оленівка закінчується ствердженням: «побольше бы таких примеров и Россия быть может не пережила бы события, которые ею ныне переживаются» [про революційні події 1905 року] [12; 3546-3547, 13; 219-225].

Діяльність В. Ханенко на просвітницькій ниві пов'язана з підтримкою творчої діяльності народних майстрів. Загальновідома участь В. Ханенко у справі розвитку художніх промислів та організації Київського кустарного товариства (1907 р.), організованого за ініціативи тогочасної прогресивної інтелігенції, серед яких: М. Біляшівський, О. Косач, К. Мощенко, Д. Щербаківський, Н. Яшвіль, Варвара та Богдан Ханенки. Товариство мало фінансуватися за рахунок членських внесків та коштів від пожертвувань. Поштовхом до організації Київського кустарного товариства стала виставка народного мистецтва 1906 р. На виставці 1906 р. також уперше експонувалися твори ужиткового та декоративного мистецтва XVII–XVIII ст. із колекції Б. та В. Ханенків, графа О. Бобринського, О. Рахманової, проф. Б. Жука. За участю В. Ханенко відкрито магазин Кустарного товариства, де продавалися вишивки, мережки і церковні ризи, тканини, дерев'яні і бісерні вироби, що виготовлялися у с. Оленівка. Як повідомляла київська газета, «в ткацькій майстерні В. Ханенко під доглядом В. Кричевського зроблено справді багато добрих речей: килимів, набойок, тканин» [14; 247-255, 13; 220-234].

При Київському художньо-промисловому та науковому музеї створено організаційний комітет – «Комісія для влаштування виставки кустарних виробів». Враховуючи чесноти В. Ханенко у справі підтримки розвитку народного мистецтва, пристрась до колекціонування українських старожитностей, її було обрано Головою комісії. Але вона відмовилась від посади голови, записавшись рядовим членом комітету на користь княгині Наталії Яшвіль (1861–1939 рр.), видатної наукової, культурної, церковної діячки, меценатки, іконописець. Виставка 1906 р. мала великий успіх і набула розголосу в суспільстві. В експозиції вперше представлені роботи Оленівської навчально-ткацької майстерні, які отримали срібну медаль.

Із метою розширення збуту та популяризації художньої культури українського народу В. Ханенко відкрила спеціальний магазин у Лондоні (Англія), де збували килими і тканини Оленівської майстерні, а також з інших місцевостей [2; 26-28].

На початку 1909 р. у Києві влаштована II кустарна виставка, на якій роботи Оленівської майстерні В. Ханенко знову нагороджені великою срібною медаллю. Маючи на меті перетворити Оленівський навчально-ремісницький заклад на майстерню мистецького промислу, В. Ханенко у 1912 р. запросила до співпраці професійного художника, педагога і мистецтвознавця В. Кричевського. За його ескізами в Оленівській майстерні виконані килими та декоративні тканини, які з успіхом експонувалися на виставці 1913 р. у Петербурзі. Більшість експонатів цієї виставки потрапили до приватних осіб, частину направлено на продаж до Берліна, Парижа та США. Вироби Оленівської майстерні відзначені у Петербурзі золотою медаллю.

У 1913 р. (з 29 травня по 15 жовтня) в Києві відбулася Всеросійська торгово-промислова та сільськогосподарська виставка, де головою експертної ради був Б. Ханенко. На цій виставці В. Ханенко влаштувала павільйон своїх просвітницьких заходів. Всі вироби В. Ханенко згодом передала до Київського губернського земства [16; 29-32].

Померла В. Ханенко 7 травня 1922 р. Похована на цвинтарі Видубицького монастиря, поруч із Б. Ханенком.

Висновки. Понад 40 років подружжя Ханенків збирали твори світового мистецтва, які загалом склалися з майже 3.000 книг, 1250 полотен Рембранта, Веласкеса, Белліні, Ван-Дейка, Рубенса, Тиціана, Йорданса та ін., колекцію античної мармурової скульптури, італійської і східної кераміки, перських мініатюр, унікальних виробів з емалі та скла, давньо-китайського, саксонського та мейсенського фарфору, зброї, ікон, килимів, вишивок, старожитностей. Зібрання охоплювало найрізноманітніші види художньої творчості європейських і східних народів.

Наприкінці 90-х років XX ст. в історії музею розпочинається епоха відновлення історичної пам'яті та інтенсивного розвитку: 1998 р. у відреставрованому будинку Ханенків відкрито оновлені експозиції мистецтв Європи XIV–XIX ст. Українська держава, високо поцінуючи вагомий внесок подружжя Ханенків у розвиток музейної справи, їхню просвітницьку, доброчинну діяльність, ухвалила рішення про повернення музею назви «Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків» (з 1999 р.), а музейні колекції належать до національної скарбниці української культури та мистецтва. У 2004 р. в домі Ханенків відкрито постійну залу «синайських» ікон VI–VII ст., а з 2006 р. у сусідньому будинку розпочала роботу перша в історії музею велика постійна експозиція мистецтв Азії. Саме 2018 р. у приміщенні «Контори Ханенків» на першому поверсі будинку впорядковано експозицію мистецтв Стародавнього світу. Цінними внесками до азійського зібрання музею стали дарунки 1990-х та 2000-х років від меценатів Галини Щербак, Василя Новицького, Олександра Фельдмана. У 2019 р. Національним банком України вперше випущена ювілейна монета номіналом 2 гривні (маса 12,8 г, діаметр 31 мм, метал нейзильбер), присвячена представнику відомого козацько-старшинського роду, колекціонеру, меценату, підприємцю, громадському діячу, який мав авторитет у фінансових і промислових колах, видатною постаттю в діловому і культурно-громадському житті Києва, – Богдану Івановичу Ханенку. Монету введено в обіг 17 січня 2019 р. і належить вона до серії «Видатні особистості України». Також серед студентів бакалавріату ННІ театального і музичного мистецтва ПЗВО «Київський міжнародний університет» (ПЗВО «КиМУ») зі спец. 026 Сценічне мистецтво 2020/2021 н. р. у проф. кафедри сценічного мистецтва, заслуженого діяча мистецтв України Л. Горенко навчалася нащадок славетного українського роду Ханенків – Валерія Ханенко.

Початок XXI ст. активізував наукові дослідження колекції та історії музею Ханенків. Формується нова філософія та культурологічна практика освітньої роботи та музейного сервісу, а також розвивається новий інклюзивний напрям (програми та послуги для людей з інвалідністю, вадами рухливості, програми для літніх людей, малозабезпечених родин та ін.). Загалом, *подальші дослідження* художньої колекції, культурно-громадської і благодійної діяльності Б. і В. Ханенків потребують поглиблення і дослідження, а також виявлення нових історико-документальних та архівних джерел в Україні та поза її межами. Є потреба постійного доповнення генеалогічних досліджень родоводу Ханенків-Терещенків новими історичними фактами і культурознавчими матеріалами.

Список використаної літератури

1. Білокінь С. Варвара Ханенко у спогадах сучасників. *Матеріали наук.-практ. конф. «До 150-річчя з дня народження Богдана Івановича Ханенка, мецената, колекціонера, фундатора музею»*. Київ : Кий, 1999. С. 48-50.
2. Біляшівський Б. М., Лашук Ю. П. Київське кустарне товариство. *Народна творчість та етнографія*. 1987. № 4. С. 26-28.
3. Б. [Біляшівський М.]. Собрание Б. И. и В. Н. Ханенко. Древности русские. Кресты и образки. Вып. 2. Киев, 1900. *Киевская старина*. 1900. Т. 69. № 6. Отд. 2. С. 166-167.
4. Б. [Біляшівський М.]. Собрание Б. И. и В. Н. Ханенко. Древности Приднепровья. Вып. 3. Эпоха, предшествующая великому переселению народов. Киев, 1900. *Киевская старина*. 1900. Т. 71. № 12. Отд. 2. С. 164-165.
5. Б. [Біляшівський М.]. Собрание Б. И. и В. Н. Ханенко. Древности Приднепровья. Вып. 4. Эпоха великого переселения народов. Киев, 1901. *Киевская старина*. Т. 73. № 6. Отд. 2. С. 176-177.
6. Горенко Л. І. Національна еліта України кінця XVIII – першої половини XIX ст. як об'єкт культурологічних досліджень. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. пр.: наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту*. У 2-х т. Вип. 15. Рівне : РДГУ, 2009. Т. 2. С. 3-9.
7. Горенко Л. І. Варвара Ханенко в історії української культури. *Українки в історії: нові сторінки* / В. Борисенко, А. Атаманенко, Л. Тарнашинська та ін. Київ : Либідь, 2010. С. 21-31.
8. Горенко Л. І. Щоденники Я. Марковича та М. Ханенка як джерело вивчення музичного побуту гетьмансько-старшинського середовища першої половини XVIII ст. на Україні. *Рукописна та книжкова спадщина України*. Вип. 3. Київ : НАН України, 1996. С. 58-67.
9. Добріян Д. М. Участь Вільгельма Котарбінського в мистецьких об'єднаннях та художніх виставках Києва. *Гілея: наук. вісник*. Вип. 92. 2015. С. 23-26.
10. Донік О. М. Ханенки Богдан Іванович і Варвара Миколаївна. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (гол.) та ін.; Ін-т історії України НАН України*. Київ : Наук. думка, 2013. Т. 10: Т–Я. С. 344.
11. Друг О., Малаков Д. Особняки Києва. Київ : Кий, 2004. С. 479-481.

12. Жуковський А. Ханенки, козацько-старшинський рід діячів Гетьманщини. *Енциклопедія українознавства*. У 11 т. / Гол. ред. проф., д-р В. Кубійович [Перевид. в Україні]. Львів : НТШ у Львові, 2000. Т. 9. С. 3546-3547.
13. Ковалинский В. В. Семья Терещенко. Київ : Преса України, 2003. С. 217-246.
14. Ковалинский В. В. Семья Терещенко. *Ковалинский В. В. Меценаты Киева*. Київ : Кий, 1998. С. 246-356.
15. Ковалинский В. В. Богдан и Варвара Ханенко. *Ковалинский В. В. Меценаты Киева*. Київ : Кий, 1998. С. 357-383.
16. Корнієнко Н. Фундатор музею світового мистецтва. *Пам'ятки України: історія та культура*. № 3 (164), трав.-черв., 2009. С. 24-33.
17. Корнієнко Н. І. Варвара Ханенко – життя, події, факти. *Матеріали наук.-практ. конф. «До 150-річчя з дня народження Богдана Івановича Ханенка, мецената, колекціонера, фундатора музею»*. Київ : Кий, 1999. С. 36-47.
18. О выходе в свет новых изданий: «Собрание Б. И. и В.Н. Ханенко. Древности Приднепровья. Эпоха, предшествующая великому переселению народов». Вып. 2. Київ, 1899, №№ 3–5. *Киевская старина*. 1899. Т. 67. № 10. Отд. 2. С. 53–55.
19. О новых поступлениях в собрание древностей Б.И. Ханенко в Киеве. *Киевская старина*. 1899. Т. 67. № 10. Отд. 2. С. 52.
20. Собрание В. Н. и Б. И. Ханенко. Древности русские. Кресты и образки. Киев, 1899. *Киевская старина*. 1899. Т. 64. № 1. Отд. 2. С. 57.
21. Чуєва К. Античні пам'ятки. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2009. № 3 (164). Трав.-черв. С. 94-97.
22. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.: (Волинь і Центральна Україна) / Відпов. ред. В.Смолій. Київ : Наук. думка, 1993. 416 с.
23. Horenko L. Aus dem tagebuch von Iakiv Markowytsch. *Ukrainische welt*. Kyjiw, 1996. Juli – Dezember. № 4–6. S. 41.
24. Horenko L. The diaries of Yakiv Markovysh. *Ukrainian world*. 1996. Kyiv. № 4-6. P. 41.

References

1. Bilokin S. Varvara Khanenko u spohadakh suchasnykiv. Materialy naukovopraktychnoi konferentsii «Do 150-richchia z dnia narodzhennia Bohdana Ivanovycha Khanenka, metsenata, kolektsionera, fundatora muzeiu». Kyiv : Kyi, 1999. S. 48-50.
2. Biliashivskiy B. M., Lashchuk Yu. P. Kyivske kustarne tovarystvo. *Narodna tvorchist ta etnohrafia*, 1987. № 4. S. 26-28.
3. B. [Biliashivskiy M.], Cobranye B. Y. y V.N. Khanenko. Drevnosty russkye. Kresty y obrazky. Vyp. 2. Kyiv, 1900. *Kyevskaia staryna*. T. 69. № 6. Otd. 2. S. 166-167.
4. B. [Biliashivskiy M.]. Sobranye B. Y. y V.N. Khanenko. Drevnosty Prydneprov'ia. Vyp. 3. Epokha, predshestvuiushchaia velykomu pereseleniyu narodov. Kyiv, 1900. *Kyevskaia staryna*. 1900. T. 71. № 12. Otd. 2. S. 164-165.
5. B. [Biliashivskiy M.]. Sobranye B. Y. y V.N. Khanenko. Drevnosty Prydneprov'ia. Vyp. 4. Epokha velykoho pereseleniya narodov. Kyiv, 1901. *Kyevskaia staryna*. T. 73. № 6. Otd. 2. S. 176-177.
6. Horenko L. I. Natsionalna elita Ukrainy kintsia XVIII – pershoi polovyny XIX st. yak ob'ekt kulturolohichnykh doslidzhen. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku: Zb. nauk. prats: Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. U 2-kh tomakh. Vyp. 15. Rivne: RDHU, 2009. T. 2. S. 3-9.
7. Horenko L. I. Varvara Khanenko v istorii ukrainskoi kultury. *Ukrainky v istorii: novi storinky* / V. Borysenko, A. Atamanenko, L. Tarnashynska ta in. Kyiv : Lybid, 2010. S. 21-31.
8. Horenko L.I. Shchodennyky Ya. Markovycha ta M. Khanenka yak dzherelo vyvchennia muzychnoho pobutu hetmansko-starshynskoho seredovyscha pershoi polovyny XVIII st. na Ukraini. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*. Vyp. 3. Kyiv : NAN Ukrainy, 1996. S. 58-67.
9. Dobriian D. M. Uchast Vilhelma Kotarbinskoho v mystetskykh obiednanniakh ta khudozhnikh vystavkakh Kyieva. *Hileia: naukovyi visnyk*, 2015. Vyp. 92. S. 23-26.
10. Donik O. M. Khanenky Bohdan Ivanovych i Varvara Mykolaivna. Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. / redkol.: V.A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Kyiv : Naukova dumka, 2013. T. 10: T–Ia. S. 344.
11. Druh O., Malakov D. Osobniaky Kyieva. Kyiv : Kyi, 2004. S. 479-481.
12. Zhukovskiy A. Khanenky, kozatsko-starshynskiy rid diiachiv Hetmanshchyny. Entsyklopediia ukrainoznavstva. U 11 tomakh / Hol. red. prof. d-r Volodymyr Kubiiovych. [Perevydannya v Ukraini]. Lviv : NTSh u Lvovi, 2000. T. 9. S. 3546-3547.
13. Kovalynskiy V. V. Semia Tereshchenko. Kyiv : Presa Ukrainy, 2003. S. 217-246.
14. Kovalynskiy V. V. Semia Tereshchenko. *Kovalynskiy V.V. Metsenaty Kyeva*. Kyiv : Kyi, 1998. S. 246-356.
15. Kovalynskiy V. V. Bohdan y Varvara Khanenko. *Kovalynskiy V. V. Metsenaty Kyeva*. Kyiv : Kyi, 1998. S. 357-383.
16. Korniienko N. Fundator muzeiu svitovoho mystetstva. *Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura*, 2009. № 3 (164), traven-cherven. S. 24-33.
17. Korniienko N.I. Varvara Khanenko – zhyttia, podii, fakty. Materialy naukovopraktychnoi konferentsii «Do 150-richchia z dnia narodzhennia Bohdana Ivanovycha Khanenka, metsenata, kolektsionera, fundatora muzeiu». Kyiv : Kyi, 1999. S. 36-47.
18. О vukhode v svet novykh yzdaniy: «Собрание Б. Y. y V.N. Ханенко. Древности Приднепровья. Эпоха, предшествующая великому переселению народов». Vyp. 2. Kyiv, 1899, №№ 3–5. *Kyevskaia staryna*. 1899. Т. 67. № 10. Otd. 2. S. 53–55.
19. О novukh postupleniyakh v sobranye drevnostei B.Y.Khanenko v Kyive. *Kyevskaia staryna*. 1899. Т. 67. № 10. Otd. 2. S. 52.
20. Cobranye V. N. y B.Y. Khanenko. Drevnosty russkye. Krestu y obrazky. Kyiv, 1899. *Kyevskaia staryna*. 1899. Т. 64. № 1. Otd. 2. S. 57.
21. Chuieva K. Antychni pamiatky. *Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura*, 2009. № 3 (164). traven-cherven. S. 94-97.

22. Iakovenko N.M. Ukrainska shliakhta z kintsia XIV do seredyny XVII st.: (Volyn i Tsentralna Ukraina) / Vidpov. red. V.Smolii. Kyiv : Naukova dumka, 1993. 416 s.
23. Horenko L. Aus dem tagebuch von Iakiv Markowytsch. Ukrainische welt. Kyiv, 1996. Juli – Dezember. № 4–6. S. 41.
24. Horenko L. The diaries of Yakiv Markovych. Ukrainian world. Kyiv, 1996. № 4-6. r. 41.

BOGDAN AND VARVARA KHANENKO AS CREATORS AND PATRONS OF UKRAINIAN NATIONAL CULTURE (TO THE 170 TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF V. KHANENKO)

Gorenko Larisa Ivanivna – Candidate of Art Studies, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Performing Arts and Culture, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv

Savchuk Andriy Yevhenovich – Honored Worker of Arts of Ukraine, professor of the department of choral conducting and performance, associate professor, National Music Academy of Ukraine named after P.I. Tchaikovsky, Kyiv, Ukraine

Current problems of the study of the national elite of Ukraine at the end of the XVIII - middle of the XIX centuries are clarified in the system of cultural studies. The role and place of the descendants of the leading groups of the Ukrainian Cossack-Hetman state in the historical and cultural processes of the post-Hetman era are outlined. These descendants were the bearers of the national idea and the processes themselves are characterized by the revival of Ukrainian national culture. The cultural and social activities of Bohdan and Varvara Khanenko as creators and patrons of Ukrainian national culture are objectively clarified. Special interest in the figure of Varvara Khanenko is actualized by her anniversaries - the 170th anniversary of her birth (2022) and the 100th anniversary of her death (2022). The cultural-philosophical analysis and conclusions proved the need for argumentation, definition and formation of a separate direction in modern humanitarian science-cultural elitology.

Key words. National elite, elite formation, cultural formation, intellectual elite, descendants of the hetman-elderly group, cultural identification, cultural and public activity, patronage and charity, cultural elitology as a science.

UDC 008

BOGDAN AND VARVARA KHANENKO AS CREATORS AND PATRONS OF UKRAINIAN NATIONAL CULTURE (TO THE 170 TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF V. KHANENKO)

Gorenko Larisa Ivanivna – Candidate of Art Studies, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Performing Arts and Culture, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv

Savchuk Andriy Yevhenovich – Honored Worker of Arts of Ukraine, professor of the department of choral conducting and performance, associate professor, National Music Academy of Ukraine named after P.I. Tchaikovsky, Kyiv, Ukraine

Statement of the problems and its relevance. Current problems of the study of the national elite of Ukraine at the end of the XVIII – middle of the XIX centuries are clarified in the system of cultural studies. The role and place of the descendants of the leading group of the Ukrainian Cossack-Hetman state, who were the bearers of the national idea, are outlined in the historical and cultural processes of the post-Hetman era and the processes themselves are characterized by the revival of Ukrainian national culture. The cultural and social activities of Bohdan and Varvara Khanenko as creators and patrons of Ukrainian national culture are objectively clarified. Special interest to the figure of Varvara Khanenko is actualized by her anniversaries – the 170th anniversary of her birth and the 100th anniversary of her death. The cultural-philosophical analysis and conclusions proved the need for argumentation, definition and formation of a separate direction in modern humanitarian science-cultural elitology.

The priority of the study is the role of the national elite of Ukraine, creators and patrons of Ukrainian culture of the late 18th – mid19th centuries in historical and cultural processes is determined by the following provisions. The first of them is caused by the desire to fill a gap in the history of Ukrainian national culture of the post-Hetman era; as well as the study of the emergence, functioning and descent from the historical arena of certain elite groups and individual personalities.

The purpose of the article. Particularly valuable is the reconstruction of the formation of the phenomenon of national elitist consciousness, which accompanied the constitution of the nobility-state in relation to the stereotypes of perception of the norms of honor, worldview, cultural identity and self-identity, preservation of the national heritage of the Ukrainian people.

Analysis of recent research and publications. The interest of Ukrainian scientists and artists in the figures of Bohdan and Varvara Khanenko as creators and patrons of Ukrainian national culture is recently growing. We note that interest in the figure of Varvara Khanenko is actualized by her anniversaries – the 170th anniversary of her birth (2022) and the 100th anniversary of her death (2022). The purpose of the study is to reconstruct the typology of social and cultural-public relations in the conditions of Ukraine at that time, as well as to objectively clarify the historical missionary work of Bohdan and Varvara Khanenko in preserving the cultural heritage of the Ukrainian people. It is these aspects that belong to the important and actual problems of historical and cultural science, where the leading category is historical and cultural memory and national identity. At the same time, the priority is an interdisciplinary integrative approach to the problem, which illuminates the national intellectual elite of the post-Hetman era as a systemic integrity, united by the following: the material and spiritual basis of its existence; political priority over other states, which was ensured by the corresponding legal status; common elements of socio-cultural psychology, which was based on awareness of its historical mission and protection of national